

могут быть непредсказуемыми и нести определенные риски для человека, общества и окружающей среды.

INCURSIUNI TEORETICE PRIVIND ORIGINEA COMUNICĂRII MEDICALE

Silvia Nastasiu, dr., lect. univ.

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”,

Chișinău, R. Moldova

silvia.nastasiu@usmf.md

THEORETICAL INCURSIONS ON THE ORIGIN OF MEDICAL COMMUNICATION

Today the process of communication in medicine is attracting more and more investigations due to the fact that health is conceived as the promotional factor in the successful activity of the modern man. Communication competence in medicine is an integral part of the process of acquiring technical, professional skills in training young professionals in the medical field, training in addition to the knowledge of the essential elements of the human communication process and fundamental information on the origin of medical communication.

În ultimii 25 de ani comunicarea în domeniul medical evoluează substanțial datorită faptului că în această perioadă se dezvoltă precipitat însăși comunicarea umană ca știință inter- și transdisciplinară, devenind nucleul relațiilor interpersonale.

Comunicarea în medicină devine o prioritate în domeniul asistenței medicale și promovării sănătății, având în vizor problemele existente, axându-se pe identificarea, examinarea și rezolvarea problemelor de sănătate și de promovare a sănătății publice.

În medicină comunicarea este înțeleasă ca un proces social esențial atât în acordarea serviciilor de sănătate, cât și în promovarea sănătății publice. Informațiile privind sănătatea reprezintă cea mai importantă resursă în domeniul medical, deoarece este esențială în ghidarea sau influențarea schimbării comportamentelor, în prescrierea tratamentelor și deciziilor strategice în derularea actului medical de calitate.

Informațiile privind sănătatea reprezintă recunoașterea semnelor de

avertizare necesare pentru detectarea riscurilor iminente de sănătate și a comportamentelor directe în materie de sănătate, menite să evite aceste riscuri. Cei ce furnizează servicii medicale (medicii, asistentele medicale etc.) și consumatorii acestora (pacienții) utilizează competențele lor de a comunica eficient pentru a genera, a accesa și a schimba informații relevante privind sănătatea și boala, pentru a diagnostica corect și a prescrie tratamentul adecvat, pentru a se adapta la condițiile de sănătate în schimbare și pentru a coordona activitățile de conservare a sănătății. Procesul de comunicare permite, de asemenea, specialiștilor din medicină să dezvolte mesaje persuasive pentru a oferi publicului țintă informații relevante privind boala și sănătatea, pentru a influența cunoștințele, atitudinile și comportamentele în materie de sănătate.

Există două diviziuni interdependente majore de cercetare în domeniul comunicării în domeniul medical: 1) „livrare de sănătate”, unde cercetătorii din domeniul sănătății examinează modul în care comunicarea influențează acordarea asistenței medicale de calitate; 2) „promovarea sănătății” – cercetătorii în domeniul sănătății studiază utilizarea persuasivă a mesajelor de comunicare și a mass-mediei pentru a promova sănătatea publică.

Comunicarea în domeniul sănătății este un domeniu de cercetare extrem de larg, dar în investigația noastră este important, mai ales, studiul literaturii din acest domeniu, fenomen ce a marcat profund etica profesională și deontologia profesiei medicale.

Astfel, după cum am remarcat și în studiul monografic „Dezvoltarea competenței de comunicare interpersonală medic-pacient: abordare psihopedagogică” [1], N. Vatamanu și G. Brătiescu, în lucrarea *O istorie a medicinei*, menționează faptul că profesia de medic a fost supusă restricțiilor încă de pe vremea lui Octavian August, când era foarte importantă calitatea tratamentului și comportamentul față de bolnav. În acest sens, consemnau autorii citați, Hipocrate mărturisea: „Medicul nu trebuie să fie numai prin titlul său, dar și prin fapte” [1, p.9]. Anume în acea perioadă, afirmă Gh. Baciu, Socrate „eprinsese de la un medic trac să trateze corpul, dar și sufletul, care trebuie vindecat prin vorbe frumoase care fac să se nască înțelepciunea” [ibidem, p. 9]. Astfel, medicii în primele perioade creștine, tratau sufletul celui care suferea, prin pelerinaj la locașurile sfinte, rugăciune și post. De cele mai multe ori, acești medici nu aveau studii speciale și acordau ajutorul medical tradițional, preluat de la strămoși.

În SUA, după cel de-al II-lea război mondial, sănătatea a fost accep-

tată ca o valoare a umanității, devenind o importantă problemă a societății americane. Astfel, medicina se dezvoltă cu rapiditate, formându-se un sistem bine organizat de asistență medicală, orientat spre furnizarea adecvată a diverselor servicii de sănătate.

Comunicarea medicală, inițial, nu a fost acceptată ca un domeniu important în acordarea serviciilor de sănătate. Comunicarea medicală se reducea doar la niște comunicate de presă care ofereau informații despre unele boli contagioase și despre metodele de prevenție ale acestora.

La începutul anilor optzeci ai secolului trecut, o emisiune populară *Zegeens A* din Olanda abordează problema mesajelor de comunicare în domeniul sănătății; totuși, în acel moment, se considera că televiziunea nu este o modalitate relevantă de a pune în discuție așa tip de probleme, cum ar fi comunicarea și sănătatea omului. *Zegeens A* devine cea mai populară emisiune de divertisment din anii '80, dar nu a purtat niciodată un mesaj de sănătate intenționat conceput și elocvent interconectat [3].

Primele experimente în domeniul dat le fac programele de televiziune *E & E*, care inițiază o dezbatere televizată despre normele și valorile comunicării olandeze în domeniul sănătății. Emisiunea respectivă este prima care introduce termenul prosocial – „ceea ce este social de dorit, caracteristic unei societăți și presupune că se referă la interacțiunea membrilor unei acelei societăți” [4,2013,p.10], în așa mod, sănătatea omului devine o strategie prosocială, iar comunicarea medicală, respectiv, devine o comunicare socială. Ulterior, obiectivele comunicării sociale de sănătate au drept reper documente politice, formulate și formalizate de guvernele naționale și, indirect, de organizațiile internaționale, cum ar fi Organizația Mondială a Sănătății, și devin parte a comunicării profesionale.

Cercetătorii G. L. Kreps et al. (1998), în lucrarea *The history and development of the field of health communication*, ne relatează că disciplina de comunicare are o istorie mai îndelungată de adoptare a teoriilor și metodelor din științele sociale, iar trecerea la adoptarea contextului de sănătate, ca subiect de studiu, a fost o tendință naturală. Mai mult decât atât, cercetătorii din aceste științe sociale au început să examineze aspectele comunicării, cu predilecție în îngrijirea sănătății (Bandura, 1969; Feldman 1966; Kosa, Antonovsky și Zola, 1969; McGuire 1969, 1984; Tichenor, Donohue și Olien, 1970; Zola, 1966), care, mai apoi, au și încurajat cercetătorii de comunicare să le urmeze exemplul. Literatura sociologică medicală (Freeman, 1963; Mechanic, 1968; Jaco, 1972) a avut o importantă influență în

dezvoltarea comunicării în domeniul sănătății. Autorii citați mai sus vorbesc despre apariția lucrării *Doctor-Patient Communication*, semnată de Korsch și Negrete (1972), care a fost publicată în prestigioasa revistă *International Scientific American* și care a făcut ca, în domeniul sănătății, comunicarea să devină o problemă importantă academică și pe care cercetătorii de comunicare au încercat, tot mai frecvent, să o abordeze.

Câteva dintre cele mai importante lucrări despre comunicarea medic-pacient, ne relatează autorii citați, sunt: Birds (1955) *Talking With Patients*, Vorhaus (1957) *The Changing Doctor-Patient Relationship*, Bowers (1960) *Interpersonal Relations in the Hospital*, Verwoerdt (1966) *Communication With the Fatally Ill*, Browne și Freelings (1967) *The Doctor-Patient Relationship*, Ley și Spelmans (1967) *Communicating With Patients*, Blums (1972) *Reading Between the Lines: Doctor-Patient Communication*, Starrs (1982) *The social transformation of American medicine*, mai apoi apar lucrările semnate de: Kreps și Thornton (1984) *Health Communication: Theory and Practice*; Sharfs (1984) *Succinct text for medical students and practicing physicians*, *The Physicians Guide to Better Communication*, and Northouse and Northouses (1985). Aceste texte au fost urmate de o succesiune rapidă de lucrări importante de comunicare în domeniul sănătății. Odată cu dezvoltarea literaturii de comunicare în această sferă a apărut și necesitatea introducerii cursurilor de comunicare în domeniul educației medicale. Unele dintre cele mai vechi cursuri de comunicare, în medicină, din SUA, consemnează autorii citați, au fost organizate în cadrul Departamentelor de comunicare de la universitățile mari de cercetare, precum Universitatea din Minnesota (predat de Don Cassata), Universitatea de Stat din Pennsylvania (predat de Gerald M. Phillips) și Universitatea din California de Sud (predat de Gary Kreps). Mai multe școli medicale au început, de asemenea, să ofere cursuri de comunicare, în sănătate, concentrându-se pe abilitățile de interviuare a medicilor de la Universitatea din Illinois (predate de Barbara Sharf), Universitatea din Illinois de Sud (predate de Susan Ackerman-Ross) și Universitatea din Calgary (predate de Suzanne Kurtz) [5, p.1-15]. Aceste cursuri au fost printre primele, ce au stat la temelia dezvoltării disciplinei de comunicare medicală în școlile medicale din America, dar și din întreaga lume.

Abordarea științifică și praxilologică a comunicării medicale în Republica Moldova începe odată cu fondarea Universității de Stat de Medicină și Farmacie în baza Institutului de Medicină nr. 1 din Sankt-Petersburg,

evacuat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în Kislovodsk, care ulterior a fost transferat la Chișinău, împreună cu studenții și întregul cadru profesoral sub numele de Institutul de Stat de Medicină. Institutul și-a început activitatea la 20 octombrie 1945, având o singură Facultate, cea de Medicină Generală, care întrunea 32 de catedre, în cadrul cărora își făceau studiile cca 1000 de studenți.

Un promotor al valorilor naționale și al comunicării medicale în limba română a fost Nicolae Testemițanu, în biografia căruia regăsim că își trage obârșia din satul Ochiul Alb, raionul Drochia, dintr-o familie de țărani mijlocași – harnici și gospodari, moștenind valoroasele calități umane: perseverență, responsabilitate, abnegație, altruism, onestitate și mărinimie, dar și nemărginita dragoste de neam, țară și de limba strămoșească, devenind în timp un „simbol, care a concentrat în sine durerea și înțelepciunea, vrea și amărăciunea, speranța și suspinul, zâmbetul și plânsul celor mulți și apăsați” [6].

Nicolae Testemițanu face parte din „promoția de aur” a Universității de Medicină și Farmacie din Republica Moldova, fiind prima promoție de cadre medicale, dar și de renumiți savanți autohtoni, care au stat la temelie dezvoltării medicinei moldave.

După absolvirea școlii primare din satul natal, a învățat un an (1940) la gimnaziul din satul vecin – Baraboi, raionul Dondușeni, ulterior – la liceul teoretic „Ion Creangă” din orașul Bălți. Din anul 1945 și-a continuat studiile în clasa a IX-a la școala medie nr.1 din același oraș (astăzi liceul „Mihai Eminescu”). Absolvind cu succes cursul deplin al școlii menționate, a decis să-și continue studiile la Institutul de Stat de Medicină din Chișinău.

În timpul studenției și-a manifestat calitățile sale intelectuale – asiduu, perseverent, responsabil și talentat, înbinând armonios studiile medicale (bursă nominală de stat) cu activitatea obștească – era șeful grupei academice în care studia, fiind ulterior ales lider al organizațiilor de tineret și sindicale din Institut.

Activitatea profesională o începe în calitate de medic-ordinator la spitalul din orașelul Râșcani, apoi în 1954 este numit asistent la Catedra de chirurgie generală a Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, conducând concomitent Secția medico-sanitară a Ministerului de Interne al RSSM.

Din anul 1955 este numit medic-șef al Spitalului Clinic Republican, dând dovadă de profesionalism, aptitudini manageriale excepționale, în scurt timp aici deschide noi secții specializate. Dispunând de forțe inepu-

izabile în activitatea cotidiană, fondează concomitent revista „Ocrotirea Sănătății”, unde este și redactor șef.

În anul 1958 susține teza de doctor în științe medicale, iar în 1959, la vârsta de doar 32 ani, este numit în funcția de director (rector) al Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, manifestând și în această postură calități manageriale de excepție – deschide noi facultăți, construiește noi spații pentru studii, cămine studențești, laboratoare, o bază pentru odihnă și sport pe litoralul Mării Negre, pune bazele serviciului traumatologic – ortopedic, are permanent în vizor dezvoltarea științei medicale, încurajând și promovând cât mai mulți tineri talentați.

Treptat, în acești patru ani, introduce limba română ca limbă de predare pentru mediciniștii autohtoni, de aceea a și recomandat la studii doctorale în diverse centre științifice din fosta Uniune Sovietică aproximativ 250 de tineri medici talentați (băștinași), care ulterior au revenit la Alma Mater cu o pregătire excelentă. Erau anii așa zisului „dezgheț hrușciovist”, când oamenii cu inițiativă și talent puteau să se afirmă pe deplin [7, p.12].

În anul 1962, Nicolae Testemițanu este numit în funcția de Ministru al Ocrotirii Sănătății al RSSM, concomitent era și șeful Catedrei de traumatologie, ortopedie și chirurgie de campanie. Anume în această funcție s-au manifestat plenar virtuțile sale organizatorice în domeniul sănătății publice. În acea perioadă au fost construite mai multe instituții medicale de rang republican – Spitalul Republican de Traumatologie și Ortopedie, Policlina Stomatologică, Dispensarul Republican de Dermatovenerologie.

Fiind ministru, el a elaborat strategii orientate spre asigurarea populației republicii cu cadre medicale, spre consolidarea bazei tehnico-materiale a sănătății, spre perfecționarea și ancorarea formelor și metodelor de organizare a asistenței medicale populației din mediul rural. A adus medicul aproape de țărani – a construit centre de sănătate și spitale la sate. Problema care l-a frământat toată viața a fost starea deplorabilă a țăranului. Scopul său suprem era asigurarea sănătății oamenilor și a pământului. În bună parte a reușit, fiind unicul ministru din republicile unionale de atunci, care a reușit să ducă o luptă eficientă împotriva abuzului de folosire a pesticidelor în agricultură, reușind să înainteze și să obțină aprobarea unei hotărâri de guvern în această privință. Prin tot ce făcea, prin comportarea ireproșabilă a sa de militant pentru propășire și dreptate, prin eforturile sale enorme de a atrage atenția autorităților de atunci asupra omului simplu, devenise foarte popular în țară.

O altă problemă ce îl preocupa era utilizarea limbii române în instituțiile statului. În acele vremuri, în Constituție era stipulat că limba de stat este limba rusă, dar și „moldovenească”, însă în toate organizațiile de stat (la toate nivelurile!) și la toate manifestările oficiale, chiar și în stradă, se vorbea numai în limba rusă. Testemițanu a îndrăznit să utilizeze „limba moldovenească” în actele oficiale elaborate în cadrul Ministerului Sănătății. „Aceasta a fost ca o explozie, mai ales pentru contingentul rus, care era majoritar prin toate ministerele, dar și mărul discordiei între colegii de pe atunci. La Institutul de Medicină s-au găsit oameni meschini, care l-au învinuit de naționalism și că „se uită peste Prut”. La aceste învinuiri, Comitetul Central a organizat o comisie care urma să examineze calomniile adversarilor săi. Primul secretar al CC de atunci, Ivan Bodiul, nu era dispus să-l elibereze din funcția de ministru, dar au sosit de la Moscova doi demnitari ai Ministerului Sănătății și Comitetului Central din URSS (Danilov și Baltiiski), care au insistat ca Nicolae Testemițanu să fie eliberat din postul de ministru, deoarece „a dispus introducerea în învățământ „limba moldovenească” la Institutul de Medicină și a încredințat predarea cursurilor unor lectori fără experiență, moldoveni: «e rău că prelegerile sunt ținute de persoane necalificate, dar e și mai rău, că la Dvs se folosesc manualele românești: nomenclatura lor e mică, ei (românii – n.a.) utilizează, în principiu, traduceri ale manualelor din Franța, RFG, din alte state. Profesorii în vârstă susțin că prin asta mutilăm studenții» [8, p.29-30].

Mircea Snegur, primul președinte al R. Moldova, descrie acest eveniment astfel: «Mulți dintre acei care au fost ajutați și călăuziți de Nicolae Testemițanu s-au dovedit a fi oameni meschini, invidioși și nerecunoscători (...), însă chiar fiind destituit din post, el nu s-a lăsat învins, căci Nicolae Testemițanu făcea parte din acei stejari ai lui Ștefan cel Mare, care, pe timp de vijelie, devin mai tari și mai viguroși» [9].

A lăsat moștenire generațiilor ulterioare peste 220 de lucrări științifice, inclusiv 15 monografii, lucrări metodice consacrate managementului în sănătate publică și istoriei medicinei. „Domniei Sale îi datorăm crearea sistemului modern de medicină primară, integrat funcțional cu medicina specializată” ([http://usmf.md/despre – universitate/in-vizita-la-usmf/anul-nicolae-testemitanu/biografie/](http://usmf.md/despre-universitate/in-vizita-la-usmf/anul-nicolae-testemitanu/biografie/)).

Nicolae Testemițanu rămâne în memoria tuturor ca un pedagog experimentat, devotat cauzei și idealurilor tinerelor generații. „Astăzi, ilustrul medic-savant, patriot și ctitor al Sistemului de sănătate a devenit un simbol

al medicinei naționale și va rămâne pentru eternitate ca unul dintre cei mai talentați și iubiți fii ai poporului, personalitate notorie și irepetabilă a intelectualității înzestrat cu capacități excepționale de muncă, gândire, onestitate și dragoste față de popor și glia strămoșilor” [11].

Universitatea de Medicină și Farmacie continuă și azi valorile general-umane și profesionale, promovate în domeniul profesional medical de reputatul N. Testemițanu și considerăm că, în bună parte, păstrarea și dezvoltarea comunicării interpersonale medic-pacient, în limba română, aportul medicilor cultivați în acest sens, se datorează lui.

Și în prezent, la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” se acordă o deosebită importanță formării și dezvoltării competenței de comunicare interpersonală medic-pacient, care este armonios completată de competențele tehnice, profesionale. Astfel, de mai bine de un deceniu s-au introdus în educația medicală universitară cursuri de comunicare medicală integrate la diverse niveluri de instruire – Comunicare și comportament în medicină, Științele comportamentului, Psihologia comunicării, Psihologia comportamentului, Comunicare și îngrijirea pacientului, Psihologie medicală, Bioetică, Limba română și terminologie medicală, Limbi moderne etc., lipsind unul specific, așa cum îl abordăm noi – comunicarea interpersonală medic-pacient.

Actualmente, problemei actului de comunicare medicală îi sunt consacrate studii complexe, deoarece comunicarea în domeniul sănătății este o sferă de cercetare extrem de largă, examinând numeroasele nivele și canale de comunicare într-o gamă largă de contexte sociale.

Referințe bibliografice

1. Nastasiu, S. Dezvoltarea competenței de comunicare medic-pacient: abordare psihopedagogică. Studiu monografic. Chișinău: USMF „Nicolae Testemițanu”, CEP: Medicina, 2019 196 p.
2. Baci, Gh., File din trecutul medicinei basarabene, Chișinău: s.n., 2015. 157 p.
3. Bouman, M. , The Turtle and the Peacock: collaboration for prosocial change: the entertainment – education strategy on television. 1999. In: <http://www.dart-europe.eu/full.php?id=875594> (accesat: 15.05.2018).
4. Dumitrașcu, D.L. Comunicare medicală. Curs pentru studenții la medicină. Cluj-Napoca: Ed. Medicală universitară „Iuliu Hațieganu”, 2013. 78 p.
5. Kreps, G.L. et al. (*The history and development of the field of health communication*. În: JACKSON, L. D., DUFFY, B. K. (Eds.). *Health Communication Research: Guide to Developments and Directions*. Westport, CT: Greenwood Press. pp. 1-15 In: http://www.russcomm.ru/eng/rca_biblio/k/kreps.shtml.

6. www.testemitanu.info (accesat: 25.06.2018).
7. Stici, I. Nicolae Testemițanu – viguros stejar al neamului, Chișinău, Î.S.F.E.-Tipografia Centrală, 2004. 648 p.
8. Ețco, C. Nicolae Testemițanu – nume devenit simbol: 90 de ani de la naștere, Chișinău: Epigraf, 2017. 544 p.
9. <https://www.timpul.md/articol/nicolae-testemitanu-si-promotia-de-aur-25534.html> (accesat: 25.06.2018).
10. <http://usmf.md/despre-universitate/in-vizita-la-usmf/anul-nicolae-testemitanu/biografie/> (accesat: 25.06.2018).
11. <http://medicinasociala.usmf.md/wp-content/blogs.dir/72/files/sites/72/2017/05/nota-de-argumentare.pdf> (accesat: 25.06.2018).

ETICA TEHNOLOGIEI IMPLANTURILOR ORTOPEDICE: CONSIDERENTE ASUPRA CONCEPTULUI DE HIBRIDIZARE A CORPULUI UMAN

Victoria Federiuc, magistru în bioetică, asist. univ.

Anastasia Nicu, studentă, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, R. Moldova
victoria.federiuc@usmf.md

ETHICS OF THE TECHNOLOGY OF ORTHOPEDIC IMPLANTS: CONSIDERATIONS ON THE CONCEPT OF HYBRIDIZATION OF THE HUMAN BODY

The ethics of implant technology is one of the cutting-edge technologies addressed currently by bioethics. This article intends to contribute to the ethical discourse of orthopedic implant technology, by addressing the ethical issues imposed by the new types of implants applied in orthopedic surgery. These are mechanisms designed to attach muscles to tendons and bones, in order to improve postoperative joint function. This technology presents significant engineering challenges, including designing materials and devices, determining implant evaluation values, validating the procedure and reducing risks. The present study will focus on one of the problems of bioethics regarding implants, namely the question „In what way does the hybridization of the human body or the combination of mechanical and biological components, affect the self-awareness and cultural identity of individuals?”

Etica tehnologiei implanturilor este una dintre cele mai actuale teme